

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

“Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı”nın Yazma Nüshaları Üzerine Bir İnceleme

An Study on the Manuscripts of “Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı”

Gülten Küçükbasmacı*

Abstract: Legends are stories that tell about extraordinary events and situations called miraculous deed specific to saints. The works in which legends are brought together are called menakıpnames. In oral tradition legends that begin to be told around a saint, are summered in time. Legends can be a source to history as much as they are important for history, culture and literature of mysticism. *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı* which is a subject for this study, is written by Ömer Fuadi at the beginning of the XVII. century. Şeyh Şaban-ı Veli, who is a subject in menakıpname, is founder of the Şabaniyye branch of the Halvetiyye sect, which is important in terms of the history of mysticism. He lived in Kastamonu at sevteenths century. Şaban-ı Veli, who accomplished madrasah education in İstanbul, took mysticism discipline from Hayreddin Konrapavi in Bolu. Branch of mysticism in which he created was also effective outside of Anatolian. His tomb, located the garden of his lodge, has an important place in Kastamonu folk culture. It is understood that menakıpname written by Ömer Fuadi, which is the source of later works about Şaban-ı Veli, was copied many times. Menakıpname was written by writer with three different volumes and wording as “elaborate”, “mesne” and “compendious”. Compendious menakıpname was published in Kastamonu province press in 1877. In this study, thirty six manuscript copy of the *Şa‘bân-ı Velî Menâkıp* has determined and identification tag of them has been given. The oldest copy of the copies of menakıpname is placed in library catalogs, is dated 1620. Elaborate menakıpname could not be found among the thirty-six copies, however there is a copy called mesne or copies copied from this copy. It has seen that some different works was saved to catalogs as Şaban-ı Velî Menakıpnamesi. *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı* is important because it is a fundamental source for Şaban-ı Veli as well as its importance in terms of litarture of menkıpname and mysticism cultural history. Tha fact that the author brought together the legends formed in the oral tradition and wrote three menakıpname of different lengths and styles makes the legend remarkable in terms of the context of oral and written performance.

Structured Abstract: Legends are stories that tell about extraordinary events and situations called miraculous deed specific to saints. The works in which legends are brought together are called menakıpnames. In oral tradition legends that begin to be told around a saint, are summered in time. Legends can be a source to history as much as they are important for history, culture and literature of mysticism. *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı* which is a subject for this study, is written by Ömer Fuadi at the beginning of the XVII. century. Şeyh Şaban-ı Veli, who is a subject in menakıpname, is founder of the Şabaniyye branch of the Halvetiyye sect, which is important in terms of the history of mysticism. He lived in Kastamonu at XVII.

* Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assoc. Prof. Dr. Kastamonu University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Departmen of Turkish Language and Literature

ORCID 0000-0002-1715-7843
gkucukbasmaci@kastamonu.edu.tr

Cite as/ Atf: Küçükbasmacı, G. (2023). “Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı”nın yazma nüshaları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies - Language, Ö1*, 613-626. <https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.73303>

Received/Geliş: 31 October/Ekim 2023

Accepted/Kabul: 05 December/Aralık 2023

Published/Yayın: 23 December/Aralık 2023

Checked by plagiarism software

© Yazar(lar)/Author(s) | CC BY- NC 4.0

century. Şaban-ı Veli, who accomplished madrasah education in İstanbul, took mysticism discipline from Hayreddin Konrapavi in Bolu. He raised many caliphs from the time he was sent to the caliphate in 1569 until his death. Branch of mysticism in which he created was also effective outside of Anatolian. His tomb, located the garden of his lodge, has an important place in Kastamonu folk culture.

Ömer Fuadi wrote *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı* in 1017 (G. 1608). It is understood that the menakıpname, which was the source of later works about Şaban-ı Veli, was copied many times. The elaborate copy of the menakıpname which was written with three different volumes and wording as “elaborate”, “mesne” and “compendious” by author, could not found until today. It has seen that the compendious copy is more common and it was published in Kastamonu province press by name *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa'bân-ı Velî*. In copies that evaluate, four of them are menakıpname called mesne. Our studies on these copies continues.

It is seen that studies on Şa'bân-ı Velî Menâkıb have been made in the volume of text publications, master's theses, books and articles until today. In these studies informations about copies that has determined, however there is no study that evaluates all of manuscripts. Therefore the purpose of this study is to given all manuscripts of *Şa'bân-ı Velî Menâkıp*. In this context it has been scanned that the studies which is made before and library catalogs. Şa'bân-ı Velî Menâkıbı manuscripts were searched by Turkish Manuscripts Institution, National Library, İstanbul University Library, İstanbul Metropolitan Municipality Atatürk Library, Vatican Library Digital Collection (DigiVatLib) Databases and previous publications containing copy information about Sheikh Şabân-ı Veli has been. As a result of it has been determined informations fourty different manuscripts.

Şa'bân-ı Velî Menâkıbı consist of five sections except “reason for writing” and “epilogue”. In first section, it has been informed about “saint” and “miroculous deed”. In second section, the lineage Şaban-ı Veli; in third section menakıp of Sünneti Efendi, in fourth section it has been told menakıp and miroculous deed of Şaban-ı Veli. In fifth section which consist of four chapter, there are legends of Osman Efendi, Hayreddin Efendi, Abdülbaki Efendi and Muhyiddin Efendi.

While constructing the menakıpname, Ömer Fuadi did not only record legends and miroculous deed; with his knowledge about religious and mysticism, he also explained, proved and supported what was said by using verses, hadîths and poems. The poems which he gave place to, are his poems and some of them are also popular poems of the period. These poems are Turkish and Persians and the poet of some of them is known but some is not. It has been given place to poems and couplets of Ömer Fuadî, Mahvî Efendi, Muradî, Ubeydî, Belîğî, Mevlânâ, Hâfız ve Molla Câmi. The menakıpname was written by prose with seci, its language is fluid and understandable for its period.

It has been considered that two of four copies of *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı* were misquoted. Although these two are different works, they were recorded to catalogs as *Şaban-ı Veli Menakıpnamesi*. In conclusion thirty-six manuscripts of *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı* has been determined. The ten of thirty-six copies are copies which has never told previous publications. In this study all of copies of menakıpname are sorted according to copyright and copying history. Identification tag that is in catalogs of the the menakıpname has been given. In conclusion the copies has been evaluated. One of the thirty-six copies is in the author's own writing and is the oldest dated copy. Nineteen of copies are known date of copying, three of them are known century of copying. Other fourteen copies date of copying are not clear. After copies with known dates, copies with unknown dates were given regardless of order. The abbreviations of the copies used in the article are shown in parentheses after the citation. While creating the abbreviations, the library or collection and inventory numbers were taken into consideration. The copies which were mistakenly recorded in the catalogs as Şaban-ı Veli Menakıbı are also included to this study.

Şa'bân-ı Velî Menâkıbı was copied and published with *Türbenâme* after *Türbenâme* was written. This booklet, which tells the story of the construction of Şaban-ı Veli's tomb, is considered as acontinuation of the menakıpname. In ten copies that were determined menakıpname and *Türbenâme* are together. Copies of MK2370, MK5700, MK9977 and OE628 are unfinished copies. Copy of SK634 is missing because its first page were torn off. The title ofseven copies are illuminated. The names of the work in catalog records are different. The work were named according to the type, nature, subject of the text and the characteristics of the saint who is the subject. In the catalog records, the names of works expresseAmong the manuscripts examined, there is no copies that were exactly the same were found. Except for the copies AE1091, HM2287,

ND116, the epilogue begins with a title. After the Turkish epilogue, the menakıpname is completed with an Arabic prayer. This Arabic prayer is given verbatim in fifteen copies and the printed copy.

Şa‘bân-ı Velî Menâkıp, written by Ömer Fuadî in the nineteenth century, is an important text both in terms of being the only source about Şaban-ı Velî and in terms of mysticism literature and culture. The fact that the author wrote three menakıpname of different lengths and expressions by bringing together the legends formed in the oral tradition makes the menakıpname remarkable in terms of the context of oral and written performance.

Keywords: Folk literature, manuscripts, menakıpname, Şaban-ı Velî, Ömer Fuadî

Öz: Menkıbeler velilere has keramet olarak adlandırılan olağanüstü olayları, hâlleri anlatan hikâyelerdir. Menkıbelerinin bir araya getirildiği eserlere ise menakıpname denilmektedir. Sözlü gelenekte bir velinin etrafında anlatılmaya başlayan menkıbeler zamanla yazıya geçirilir. Menakıpnameler tasavvuf tarihi, kültürü ve edebiyatı açısından önemli olduğu kadar tarihe de kaynaklık edebilmektedir. Bu çalışmanın konusu olan *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı*, XVII. yüzyılın başında Ömer Fuadî tarafından kaleme alınmıştır. Menakıpnameye konu olan Şeyh Şaban-ı Velî, tasavvuf tarihinde önemli bir yere sahip Halvetiyye tarikatının Şabaniyye kolunun kurucusu olup XVI. yüzyılda Kastamonu’da yaşamıştır. İstanbul’da medrese eğitimini tamamlayan Şaban-ı Velî, tasavvuf terbiyesini Bolu’da Hayreddin Konrapavî’den almıştır. Kurduğu tasavvuf kolu Anadolu dışında da etkili olmuştur. Tekkesinin bahçesindeki türbesi, Kastamonu halk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Şaban-ı Velî’yle ilgili daha sonraki eserlere kaynaklık eden Ömer Fuadî’nin yazdığı menakıpnamenin pek çok kez istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Menakıpname, müellifi tarafından “mufassal”, “mutavassıt” ve “muhtasar” olarak üç farklı hacim ve üslupla yazılmıştır. Muhtasar menakıpname 1877’de Kastamonu Vilayet Matbaasında bastırılmıştır. Bu matbu nüsha daha sonra Latin harflerine aktarılmıştır. Bu çalışmada *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı*’nın tespit edilen otuz altı el yazma nüshasının künyeleri verilmiştir. Menakıpnamenin kütüphane kataloglarında yer alan nüshalarından en eskisi 1620 tarihlidir. Otuz altı nüsha arasında mufassal menakıpnameye rastlanmamış ancak mutavassıt olarak nitelenen nüsha veya bu nüshadan istinsah edilen nüshalar bulunmaktadır. Kataloglara farklı eserlerin Şaban-ı Velî Menakıpnamesi olarak kaydedildiği de görülmüştür. *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı*, Türk menakıpname edebiyatı ve tasavvuf kültür tarihi için olduğu kadar Şaban-ı Velî hakkındaki en temel kaynak olduğu için de önemlidir. Müellifin sözlü gelenekte teşekkül eden menkıbeleri bir araya getirerek farklı uzunluk ve üslupta üç menakıpname kaleme alması menakıpnameyi sözlü ve yazılı icra bağlamı açısından da incelemeye değer kılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk edebiyatı, el yazmaları, menakıpname, Şaban-ı Velî, Ömer Fuadî

Giriş

Menkabe veya Türkçede daha yaygın kullanımıyla menkıbe, en genel anlamda velilere has keramet olarak adlandırılan olağanüstü olayları, hâlleri anlatan hikâyeler olarak tanımlanabilir. Bir velinin menkıbelerinin bir araya getirildiği eserlere ise menakıpname denilmektedir. Menkıbeler “veli” ve “keramet” kavramları etrafında şekillenmiştir. Arapça kökenli “veli” kelimesi velâ, veliye; yaklaşmak, yakın olmak fiilinden gelmekte ve dost, ahbap, arkadaş, yardımcı, komşu gibi anlamlarda kullanılmaktadır (Ocak, 2010, s. 1-2). Bir tasavvuf terimi olarak ise; “İşleri Allah tarafından idare edilen ve ibadet ve taatın gereklerini yerine getiren kişi” (Schimmel, 2012, s. 214), “Allah’ın gözetip koruduğu kimse” (Muslu, 2015, s. 335) olarak tanımlanmıştır. Tasavvuf hareketinin Hicret’in ilk asrından itibaren züht ve takva anlayışı olarak şekillenmesi; tarikatların XI. yüzyılda teşekkül ederek XII. yüzyılda yayılmasıyla orantılı olarak veli tipi anlayışının geliştiği görülür. Tasavvufta gaye, rızasını gözeterek Allah’a ulaşmaktır. Bunun için verilen mücadele ve tutulan yol, veli kavramını oluşturmuştur (Ocak, 2010, s. 1-2). Velilerin diğer insanlardan farklı olarak algılanması “keramet”le ilişkilidir. Kerem, bağış, ikram, azizlik, cömertlik gibi anlamları olan keramet, “Allah’ın velî kullarında olağanüstü bir hâlin ortaya çıkması demektir” (Ögke, 2015, s. 441). Ömer Fuadî’ye göre ise keramet, velâyetin şartlarından olmayıp her veliye ve gerçek ere

lazım değildir. Kerâmet, manevî keşiflere engel olarak görülür. Bu sebeple keramet zuhur ettiğinde gizlenip terk edilmelidir (U35,¹ vr. 31a-35a).

Bir velinin etrafında zamanla kerametlerini içeren menkıbeler anlatılmaya başlanır ve bu menkıbeler daha sonra bir müellif tarafından yazıya geçirilir. Ahmet Yaşar Ocak'a (2010, s. 27) göre "menkabe" ya da "menâkıb"; "öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış" anlamında IX. yüzyıldan itibaren hadis külliyatlarında ve başka eserlerde geçmekteyken, tasavvuf hareketiyle birlikte "sûfilerin izhar ettikleri hârikulâde olaylar demek olan kerâmetleri nakleden küçük hikâyeler mânasında" kullanılmaya başlanmıştır. Menkıbeler gerçek bir olaya dayanarak edebî ihtiyaca yönelik kaleme alınmış (Ortaylı, 2004, s. 11) olup olmayan bir olaya dayanmazlar. Menakıbnameler kültür tarihi açısından da özellikle önemlidir (Ocak, 2010).² Menakıbnamelerin tasavvuf tarihi ve edebiyatıyla ilgili unutulmuş sembolik düşünce ve davranışların anlaşılması için de önemli olduğu üzerinde durulmuştur (Tatçı, 2013, s. 152-154).

Menkıbelere konu olan şahsiyetler bir tarikatın kurucu pîri ya da büyük şeyhi olup menkıbeler, kahramanı olan veli hayattayken de öldükten sonra da meydana gelebilir (Ocak, 2011, s. 231-232). Menakıbname yazarları velinin halifesi, müridi olabileceği gibi bazen de tarikat dışından olabilir. Yazar, menakıbnameye konu olan veliyle aynı dönemde yaşamış ise menakıbname, yazarının gördüklerine ve bildiklerine dayanır. Bu tip menakıbnamelerde anlatılanların gerçekle bağı daha kuvvetlidir. Veliden daha sonra yaşayan bir yazar ise sözlü, yazılı ve tarihi kaynaklara başvurur. Menakıbnameler tek bir veli üzerine olduğu gibi birden fazla velinin menkıbelerini de bir araya getirebilir. Müstakil menakıbnameler biyografik veya toplama mahiyette olabilir. Biyografi niteliğindeki menakıbnamelerde velinin ailesi, doğumu, yetişmesi, müritleri ve vefatı tarih sırasıyla anlatılır. Bu özelliğe sahip menakıbnameler velinin çağdaşları ya da ondan kısa bir zaman sonra yaşayanlar hayattayken yazılmıştır. Toplama niteliğinde olan menakıbnameler velinin vefatından uzun bir süre geçince yazılır ve aralarında ilgi olmayan menkıbeler bir araya getirilir. Bu tip menakıbnamelerin gerçeklikle ilgisi daha sınırlıdır (Ocak, 2010, s. 36-38).

Türk menakıbname edebiyatı Anadolu sahasında XIII. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır (Ocak, 2010, s. 45-51). Bu makaleye konu olan *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı*, XVII. yüzyılın başında kaleme alınmıştır. Menakıbnamenin yazarı tarikatın Şaban-ı Veli'den sonraki beşinci postnişini Ömer Fuadî'dir. Menakıbnameye konu olan Şeyh Şaban-ı Veli tasavvuf tarihinde önemli bir yere sahip Halvetiyye'nin Şabaniyye kolunun kurucusu olup XVI. yüzyılda Kastamonu'da yaşamıştır. Şaban-ı Veli'nin doğum tarihi ve doğum yerine dair kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Pendikli Şaban Efendi'nin icazetnamesindeki kayda göre bu tarihin 886 (M. 1481) olduğu kabul edilmiştir (Çifçi, 2018, s. 111). Doğum yeri Ömer Fuadî'nin yazdığı menakıbnameye göre Taşköprü'dür (K3679³, vr. 25b).⁴ İhsan Ozaoğlu (1966, s. 7) ise Taşköprü ilçesi Gökçeagaç bucağı Çakırçayı köyü Cimdar mahallesi olarak vermektedir. Cevdet Yakuboğlu da saha çalışmalarından yola çıkarak Şaban-ı Veli'nin bugünkü Hanönü ilçesi sınırlarındaki Cimdar yöresi Yukarı Çakırçay köyünde dünyaya geldiğini, ilk çocukluk yıllarının burada geçtiğini kabul eder (2012, s. 188-189). Şaban-ı Veli; doğmadan babasını, küçük yaşta annesini kaybettiğinden bir kadın tarafından evlat edinilmiş, Taşköprü⁵ ve Kastamonu'daki eğitiminin ardından İstanbul'a

¹ U35: *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi Uşşakî Tekkesi, No: 00035-002.

² *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı*'nda geçen kültür unsurları Küçükbasmacı (2016, 2017) tarafından tespit edilmiştir.

³ K3679: *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân Velî*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No: 37 Hk 3679.

⁴ Sadık Vicdani (1995, s. 210) ve Fazıl Çiftçi (2018, s. 111-112) de ilgili mahalleye Şaban-ı Veli adına bir cami yaptırılmış olması, mahallenin adının Vali Abdurrahman Paşa döneminde Şeyh Şaban-ı Veli olarak değiştirilmesi, evinin bahçesindeki su kuyusu gibi sebepleri göstererek doğum yerini Taşköprü olarak kabul etmektedirler. Abdurrahman Nureddin Paşa, 12 Ocak 1883-13 Ekim 1891 tarihlerinde (Ercoşkun, 2014, s. 382) Kastamonu valiliği yaptığına göre bu değişiklik 19. yüzyılın sonlarına denk gelmektedir. Su kuyusu ile ilgili olarak ise Muhammed İhsan Oğuz (t.y.) bu kuyunun eseri yazdığı zamanlara (1918) kadar durduğunu ve halkın bereket için buradan su içtiğini söylemiştir.

⁵ Yakuboğlu'na göre ana babasını kaybedince Taşköprü'de akrabadan bir hanım tarafından evlat edinilen Şaban-ı Veli ilk tahsilini burada Muzafferredin Gazi Medresesinde görmüştür (2012, s. 189).

gönderilerek medrese eğitimini tamamlamış ve 1508’de (Çiftçi, 2018, s. 112-117) veya 1519’da (Tatcı, 2018, s. 111) Kastamonu’ya dönmek için yola çıkmıştır. Bu yolculuk esnasında Bolu yakınlarındaki Yaylak mevkiinde verilen molada Dutaş Tepesinde bulunan Halveti dergâhına zikre katılmak için gittiklerinde tekkenin şeyhi Hayreddin Konrapavî Efendi’ye (ö. 1533) intisap ederek on iki yıl bu tekkede hizmet görmüştür (Çiftçi, 2018, s. 117-121). Tasavvufi eğitimini tamamladıktan sonra Hayreddin Efendi tarafından Kastamonu’ya muhtemelen 1530-31 senesinden sonraki bir tarihte (Zavotcu, 2007, s. 168), 1531 veya 1532’de (Tatcı, 2018, s. 113) gönderilen Şaban Efendi önce Hüsam Halife Mescidine yerleşmiş daha sonra Honsalar Camiine geçmiştir (İbrahim Hâs, 2017, s. 229; Çiftçi, 2018, s. 125, 128). Menakıpnamede Ömer Fuadî’nin anlattıklarına göre (K3679, vr. 53b-55a) Atabey Gazi Camii yakınlarındaki bir yangında camii ve meskenlerinin yanması üzerine Hisarardı’ndaki Sünneti Efendi Mescidine geçerek bu mescidin yakınında bir eve yerleşmiştir. Menakıpnamenin bir nüshasına göre Kastamonu’ya hilafetle geldikten sonra evlendiği anlaşılmaktadır (Tatcı, 2018, s. 107-109). Osmanzâde Hüseyin Vassâf Efendi de (2015a, s. 528) Şeyh Yahya Efendi adında, oğlu veya torunu olabilecek bir zattan ve neslinden bahsetmektedir. 18 Zilkade 976⁶ (M. 4 Mayıs 1569 Çarşamba) günü vefat eden (İbrahim Hâs, 2017, s. 230; Tatcı, 2018, s. 218) Şeyh Şaban-ı Veli tekkesinin bahçesine defnedilmiştir. Pek çok halife yetiştirmiş, yazılı bir eser vermemiştir (Tatcı, 2018, s. 131).⁷

Şaban-ı Veli külliyesi; cami, türbe, hazire, dergâh konakları, şadırvan ve asa suyundan müteşekkildir. Cami, 1470-1480 yıllarında yapılan Sünneti Efendi Mescidinin (Çiftçi, 2018, s. 246) genişletilmesi ve 1580’de yeniden inşa edilmesiyle günümüze gelmiştir (Eyüpgiller, 2010, s. 210).⁸ Türbenin inşa sürecini Ömer Fuadî (1877) *Türbenâme* adlı eserinde anlamaktadır. Türbe 1611 tarihinde tamamlanmıştır (Mehmet Behçet, 1998, s. 105).⁹

Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı’nın yazarı Ömer Fuadî, tarikatın Şaban-ı Veli’den sonraki beşinci postnişinidir. Ömer Fuadî’nin doğum tarihi kesin olmamakla birlikte 1560, vefatı 1636’dır (Abdülkadiroğlu, 1991, s. 61; İ. Yazar, 2023, s. 17-18). Babası Şaban-ı Veli dervişlerinden Himmet Dede’dir. Küçük yaşta Şaban-ı Veli’nin nazarına mazhar olan (Osmanzâde Hüseyin Vassâf, 2015b, s. 18), Şaban-ı Veli’nin vefatında dokuz yaşında bulunan Ömer Fuadî babasıyla birlikte katıldığı cenazeyi menakıpnamede ayrıntılarıyla anlatmıştır (K3679, vr.72b-73b). Medrese eğitimi almış, Arapça ve Farsçayı ilmî ve edebî eser verecek düzeyde öğrenmiş (Demircioğlu, 1983, s. 20), “müftü müsevvidliği” (İ. Yazar, 2023, s. 24) görevinde bulunduktan sonra tasavvufa meylederek yirmi yedi yaşında Şaban-ı Veli dergâhı postnişini Abdülbaki Efendi’ye intisap etmiş, Abdülbaki Efendi’nin 1589’da vefatıyla postnişin olan Muhyiddin Efendi’den sülûkunu tamamlamıştır. Muhyiddin Efendi’nin 1604’te vefatı ile de dergâhın beşinci postnişini olmuştur. Otuz üç yıl irşat görevinde bulunmuş; hadis, fıkıh ve tefsir dersleriyle Şaban-ı Veli Camiinde cuma günleri vaazlar vermiştir (Osmanzâde Hüseyin Vassâf, 2015b, s. 18). Türkçe, Arapça ve Farsça, nazım ve nesir otuza yakın eseri arasında en önemlisinin Şaban-ı Veli hakkında tarihî kaynak niteliğinde olan *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı* olduğu söylenebilir.

Şeyh Şaban-ı Veli’nin menakıbını ilk olarak kaleme alan Ömer Fuadî’dir (Tatcı, 2018, s. 267). Daha sonra İbrahim Hâs 1751’de yazdığı *Tezküretü’l-Hâs* adlı eserinde Şaban-ı Veli menkıbelerine yer vermiş (2017, s. 49, 144-146, 188-190), menkıbeleri Ömer Fuadî’nin menakıpnamesinden ve sözlü rivayetlerden derlemiştir (Tatcı, 2007, s. 312). Mehmed Ataullah

⁶ Bu tarih, aşağıda İÜ1706 kısaltmasıyla gösterdiğimiz nüshada da vefat tarihi olarak kaydedilmiştir.

⁷ İhsan Ozanoğlu (1966) ve Çiftçi (2018) Şaban-ı Veli’ye ait olduğunu söyledikleri eserler göstermekte ise de Tatcı (2018) bu eserlerin Şaban-ı Veli’ye ait olmadığı kanaatindedir. Ömer Fuadî’nin menakıpnamede herhangi bir eserinden bahsetmemiş olması da bu konuda dikkate alınabilir. Zira menakıpnamede, esere konu olan velinin eserlerine de yer verilmektedir.

⁸ Cami çeşitli dönemlerde tamir ve yenileme görmüş olup Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından yaptırılan son restorasyonu 2022 yılında tamamlanmıştır.

⁹ Türbenin yapımına başlanması ile çevre düzenlemesinin bittiği tarih 1608-1620 arasında olup Ömer Fuadî *Türbenâme*’yi 1620’de yazmıştır (Tatcı, 2018, s. 273-274).

Armay da Ömer Fuadî'nin menakıpnamesine zeyl yazmıştır (Tatçı ve Kurnaz, 2010, s. 210). Muhammed İhsan Oğuz'un (t.y.) 1918'de yazdığı *Hazret-i Şaban-ı Veli* adlı dört bölümlük eserinde Ömer Halveti, Yahya Şirvani, Şaban-ı Veli ve Karabaş Veli hakkında bilgi verilmiştir. İhsan Ozanoğlu'nun da *Şaban-ı Veli Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Şabaniye Tarikatı I-IV* (1975) adıyla yazdığı bir eser bulunmaktadır.¹⁰

Şaban-ı Veli'yle ilgili daha sonraki eserlere kaynaklık ettiği anlaşılan Ömer Fuadî'nin menakıpnamesi pek çok kez istinsah edilmiş ve nihayetinde 1877'de Kastamonu Vilayet Matbaasında bastırılmıştır. İncelemeye konu olan menakıpname katalog kayıtlarında farklı adlandırıldığı gibi yazma nüshalarda da farklı adlandırmalarla karşılaşılmıştır. En eski nüsha olan K3676¹¹ nüshasının zahriyesinde “Şa'bân-ı Velî Menâkıbı” adı görüldüğünden makalede bu adın kullanılması tercih edilmiştir. *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı* üzerine günümüze kadar metin yayınları, yüksek lisans tezleri, kitap ve makale çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda menakıpnamenin tespit edilen nüshalarının bilgileri verilmiş, bununla birlikte yazma nüshaların tamamının değerlendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu makalenin amacı *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı*'nın el yazması nüshalarının tespiti ve bu nüshalar hakkında bilgi vermektir. Bu bağlamda konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu Veri Tabanları,¹² Millî Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Vatikan Kütüphanesi Dijital Koleksiyonu (DigiVatLib) taranmıştır. Tarama neticesinde *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı* adına kaydedilmiş kırk farklı el yazmasının bilgisi tespit edilmiştir. Aşağıda *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı*'nın tespit edilen nüshaların kataloglarda yer alan künyeleri verilmiş, sonuç bölümünde nüshalar değerlendirilmiştir.

“Şa'bân-ı Velî Menâkıbı”

1569'da vefat eden Şaban-ı Veli'nin menakıpnamesi Ömer Fuadî'ye kadar yazılmamıştır. Ocak'a göre, menakıpnamelerin yazılışındaki asıl amaç müritlerin yetişmesi ve tarikatın bütünlüğünü sağlamaktır (2011, s. 234). Ömer Fuadî, eserin “sebeb-i tahrîr” bölümünde, Şaban Efendi'nin ve halifelerinin menkıbeleri ve kerametleri o zamana kadar yazılmadığından Şaban-ı Veli'nin bazı dostlarının ve dervişlerinin kendisinden menkıbeleri yazmasını talep ettiğini söyler. Bunun üzerine tarikata hizmet addederek ihvana yadigâr olması ve taliplerle âşıkların okuyup dinlediklerinde hazret-i sultanın hâllerini düşünüp idrak etmeleri için 1017'de (M. 1608/1609) menakıpnamayı yazmaya başlar (K3679, vr. 2a-b, 3b; U35, vr. 25b). Ancak yine Ömer Fuadî, bu menakıpname çok geniş ve dili ağır olduğundan herkesin anlaması için seçip kısaltarak ve daha sade bir dille yeniden “muhtasar” bir menakıpname kaleme almıştır. Mufassal olan âsitenede muhafaza edilmiştir. Ömer Fuadî, muhtasar menakıpnamede yeri geldikçe mufassal menakıpnameye atıf yapmakta, okuyucunun daha geniş bilgi için müracaat edebileceğini söylemektedir (Ömer Fuadî, 1877). Fuadî daha sonra menakıpnamenin mufassal ile muhtasar arasında “mutavassıt” bir şeklini daha kaleme almış, “mufassal ile muhtasar”ın âsitâneye koyulduğunu¹³ söylemiştir (HM2332, vr. 37a). Mufassal nüshanın metnine bugüne kadar ulaşılammıştır.¹⁴

¹⁰ Kastamonu Arkeoloji Müzesinde bulunan bu eser basılmamıştır. Ozanoğlu eseri yazarken Şeyh Ataullah Armay'ın (ö.1942) kütüphanesinden, Ömer Fuadî'nin menakıpnamesinden ve sözlü kaynaklardan faydalandığını ve yaklaşık 1200'e yakın risale ve kitapla 25 bin belgenin kitabına kaynaklık ettiğini belirtmiştir. Ozanoğlu'nun *Şaban-ı Veli Hayatı, Eserleri ve Külliyesi* (1966) adıyla basılmış eseri ise “turistik” amaçla hazırlanmış, kısaca bilgilendirici nitelikte bir eserdir.

¹¹ K3676: Menâkıb-nâme Şa'bân Efendî, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No: 37 Hk 3676/1.

¹² Türkiye Yazma Eserler Kurumuna bağlı yazmalar.gov.tr ve yek.gov.tr olmak üzere iki uzantı üzerinden tarama yapılmıştır.

¹³ Tatçı'ya göre mufassal menakıpname 1604, muhtasar menakıpname 1608'de yazılmıştır (2018, s. 267). Aşağıda ND116 kısaltması ile gösterdiğimiz nüshada bu tarih 1015 (1606-1607) olarak verilmiştir. Ömer Fuadî'nin mufassal ile muhtasar arasında kaleme aldığı söylediği “mutavassıt” nüsha olduğunu düşündüğümüz ve katalog kayıtlarında müellif hattı olarak gösterilen K3676 nüshasının istinsah tarihi ise 1030 (1620) olarak gösterilmiştir. Asıl nüshadan mütalaa ile istinsah edildiğinin kaydı olan ve mutavassıt olduğu belirtilen HM2332 nüshasında Ömer Fuadî'nin *Şevkiyye*'sinin

Muhtasar olan menakıpnamenin daha yaygın olduğu ve tekkenin o dönemki tekkenişini Mehmed Sait Efendi (ö. 1889)¹⁵ (Tatçı, 2018, s. 174) tarafından da 1294’te (M. 1877) *Menâkıb-ı Şerîf-i Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa‘bân-ı Velî* adıyla Vilayet Matbaasında¹⁶ bastırıldığı görülmektedir. Menakıpnamenin devamı gibi değerlendirilip yazma nüshaların bazılarında da görülen *Türbenâme* adlı eser de bu baskıda yer almaktadır. Menakıpname ile ilgili çeşitli çalışmalar ve metin yayınları yapılmıştır. Bunlardan ilki L. Nihal Yazar’ın, *Halvetiliğin Şa‘bâniyye Kolu-Menâkıb-ı Şa‘bân-ı Velî ve Türbenâme* (1985) adıyla önce yüksek lisans tezi olarak hazırlanıp daha sonra kitap olarak basılan çalışmasıdır. Ali Okumuş da *Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî* (1998) adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır. Muhammed Safi, *Menâkıb-ı Şeyh Şabân-ı Velî ve Türbenâme* (1998) adıyla, Muhammed Bedirhan da *Hız. Pîr Şâbân-ı Velî Menkıbeleri* (2011) adıyla matbu nüshayı esas alıp günümüz okuyucusu için metni sadeleştirerek yayımlamışlardır. Son olarak Mustafa Tatçı, *Şabân-ı Velî* (2018) adlı eserde matbu ve yazma nüshaları değerlendirerek “Menâkıpnâme” ve “Türbenâme”nin metinlerini vermiştir.

Menakıpname, sebep-i telif ve hatime dışında beş bölümden oluşmaktadır. Ömer Fuadî’nin verdiği bilgilere göre (U35, vr. 29a) birinci bölümde “velî” ve “kerâmet” hakkında bilgi verilir. İkinci bölümde Şaban-ı Velî’nin silsilesi, üçüncü bölümde Sünnetî Efendi’nin menakıbı, dördüncü bölümde Şaban-ı Velî’nin menakıp ve kerametleri anlatılır. Dört fasıldan oluşan beşinci bölümde Ömer Fuadî’ye kadar posta geçen Osman Efendi, Hayreddin Efendi, Abdülbaki Efendi ve Muhyiddin Efendi’nin menkıbelerine yer verilir.

Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı’nın, menakıpnamelerin özellikleri açısından değerlendirildiğinde, biyografik mahiyette bir menakıpname olduğu görülmektedir. Şaban-ı Velî’nin ailesi, doğumu, çocukluğu, eğitimi, yetişmesi, şeyhliği, kerametleri, vefatı sırayla anlatılır. Kendinden önce yaşayan Sünnetî Efendi ile kendinden sonra posta geçen dört halifesinin menkıbelerine de yer verilmesi eserin biyografik niteliğiyle ilgilidir. Yazarın tarikatın içinden olması ve Şaban-ı Velî’yi görmesi, menakıpnamenin Şaban-ı Velî’yi gören kişiler hayattayken yazılması ve sözlü kaynakların adlarının verilmesi menakıpnamenin gerçeklikle bağını güçlendirmiştir. Menakıpnamenin yazarı Ömer Fuadî eserde yer alan menakıp ve kerametlerin Şaban-ı Velî hayattayken olan hâlleri olduğunu, bazılarını sonradan duyduğunu, menkıbelerin yazılanlarla sınırlı olmadığını, ancak hepsi yazıldığında çok genişleyeceğinden kısa tuttuğunu söyler (N. Yazar, 1985, s. 198-199).

Ömer Fuadî menakıpnameyi kurgularken yalnızca menkıbe ve kerametlerin kaydı yolunu tutmamış; dinî ve tasavvufî bilgilere hâkimiyeti ile layihalarda ve menkıbelerde ayet, hadis ve manzumelere yer vererek anlatılanları açıklama, delillendirme, destekleme yoluna gitmiştir. Yer verdiği manzumeler kendine ait olabildiği gibi başka şairlere de ait olabilmektedir (N. Yazar, 1985, s. 55). Menakıpnamede geçen şiirleri tespit eden N. Yazar (1985, s. 55-79) bu şiirlerin Türkçe ve Farsça olduğunu, bazılarının şairlerinin belliyken bazılarının da belli olmadığını tespit etmiştir. Türkçe olanlardan şairleri bilinenlerin Ömer Fuadî, Mahvî Efendi, Muradî, Ubeydî ve Belîğî’nin; Farsça olanların Mevlânâ, Hâfız ve Molla Câmi’nin olduğunu belirlemiştir. N. Yazar, menakıpnamenin secili nesirle yazıldığını, dilinin akıcı ve devrine göre anlaşılır olduğunu ifade eder (1985, s. 55). İbrahim Hâs (2008: 73) ise menakıpnameyi “gâyet latîf” olarak değerlendirir.

sonunda yer alan temmet kaydında 1021 (M. Temmuz-Ağustos 1612) tarihi bulunmaktadır. Bu durumda mutavassıt nüshanın telif tarihi 1021 (1612)’den önce olmalıdır.

¹⁴ Mufassal nüshanın; Muhammed İhsan Oğuz (t.y., s. 44) kayıp olduğunu, Sâdık Vicdanî (1995, s. 211) Şabaniye’ye mensup olanların arasında dolaştığını ancak nerede olduğunu bilinmediğini, Ziya Demircioğlu (1997, s. 21) ise çalındığını söyler. Özcan Oğur (2023, s. 231), 1713 tarihli 5656 Numaralı Kastamonu Şer’iye Sicili’ne göre tekke kütüphanesinde bulunan kitaplardan menkıbe konulu olanlar arasında bir cilt *Menâkıb-ı Şeyh Şabân Efendi* tespit etmiştir.

²⁵ Haziran 1891 tarihli şer’iye sicili kaydına göre de bir cilt yazma menakıpname mevcuttur (Maden, 2016, s. 96).

¹⁵ Mehmed Said Efendi hakkında bkz. Çiftçi (2018, s. 222-224).

¹⁶ Maarif Nezaret-i Celilesi ruhsatıyla Kastamonu Vilayet Matbaasında tab olunmuştur. Sene: 1294. 20 kuruş.

Menakıpname üzerine yapılan çalışmalarda eserin el yazması nüshalarından faydalanıldığı ve nüshaların künyelerine yer verildiği görülmektedir. Abdükerim Abdulkadiroğlu (1991, s. 119-120) on üç yazma nüshanın bilgilerini vermiştir. Sağıp Atlı (2012) on dokuz¹⁷ yazma nüshayı makalesinin kaynakçasında göstermiştir. Mustafa Tatcı, *Şabân-ı Velî Kitabı*'nda on sekiz yazma nüshayla matbu nüshadan faydalandığını söylemiştir (2018, s. 266-272). Tatcı, on sekiz nüshadan on beşinin muhtasar olan menakıpnamenin asıl metninden istinsah edildiğini, diğer üçünün ise mufassal metinden kısaltıldığını söyler (2018, s. IX-X). İlyas Yazar da on dört nüshanın yer bilgisini vermiştir (2023, s. 30).¹⁸

Yukarıda bahsedilen kütüphanelerin kataloglarının ve yayınların taranması neticesinde *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı* adına kırk farklı el yazmasının bilgisine ulaşılmıştır. Kırk farklı nüshadan ikisi araştırmacıların çalışmalarına ya yanlış geçirilmiş ya da kataloglarda bir yanlışlık yapılmış, ikisinin de başka eser olduğu hâlde kataloglara *Şaban-ı Velî Menakıpnamesi* olarak kaydedildiği görülmüştür. Neticede *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı*'nın otuz altı el yazma nüshası tespit edilmiştir. Tespit edilen künye bilgileri adı geçen kataloglarda taranarak nüshalar görülmüştür. Menakıpnamenin otuz altı nüshasından onu daha önceki yayınlarda bahsedilmeyen nüshalardır. Nüshaların tamamı aşağıda telif veya istinsah tarihine göre sıralanmıştır. Kastamonu İl Halk Kütüphanesinde bulunan K3676 kısaltmasıyla verilen nüsha müellif hattı olarak kaydedilmiştir ve telif tarihi 1620'dir. Şu an eserin kataloglarda kayıtlı en eski tarihli nüshası bu nüshadır.

“Şa'bân-ı Velî Menâkıbı”nın Yazma Nüshaları

Şa'bân-ı Velî Menâkıbı'nın tespit edilen otuz altı yazma nüshasından on dokuzunun istinsah tarihi, üçünün istinsah yüzyılı bellidir. Diğer on dört nüshanın istinsah tarihleri belli değildir. Aşağıda tarihleri belli olan nüshalardan sonra belli bir sıralama gözetilmeksizin tarihi belli olmayanlar verilmiştir. Nüshaların makalede kullanılan kısaltmaları künyesinin ardından parantez içinde gösterilmiştir.¹⁹ Kataloglarda yanlışlıkla “Şaban-ı Velî Menakıbı” olarak geçen iki nüsha da incelemeye dâhil edilmiştir.

1. *Menâkıb-nâme Şa'bân Efendî*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No: 37 Hk 3676/1 (K3676)
2. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Vatikan Kütüphanesi, No: Vat. Turco 344/1 (VT344)
3. *Menakıb-ı Şa'ban Velî*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, No: NEKTY00023 (İÜ23)
4. *Menakıb-ı Şa'ban Velî*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, No: NEKTY02643 (İÜ2643)
5. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A 8508 (MK8508)
6. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân Velî*, Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No: 37 Hk 3679 (K3679)
7. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi Uşşakî Tekkesi, No: 00035-002 (U35)
8. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hazreti Nasuhi Dergâhı Yazma Koleksiyonu, No: 00116-001 (ND116)

¹⁷ Tatcı'da ve Atlı'da, “Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî, Süleymaniye Kütüphanesi, Reşit Efendi, No. 478” olarak verilen nüsha kataloglarda “Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî, Millet Kütüphanesi, No. Reşid Efendi (Millet Ktb.) No. 478” şeklinde tespit edilmiştir. Atlı, her iki şeklini de vermiştir. Bir karışıklık olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda Atlı'nın çalışmasında nüsha sayısını 18 olarak kabul etmek gerekir.

¹⁸ Bununla birlikte bazıları matbudur.

¹⁹ Kısaltmalar oluşturulurken bulunduğu kütüphane veya koleksiyon ile demirbaş numaraları dikkate alınmıştır.

9. *Menâkıb-ı Şa‘bân-ı Velî*, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No: OE_Yz_0614_21 (OE614)

10. *Menâkıb-ı Şa‘bâniye*, Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: Mecâmi Türkî 8 (MMK8)

11. *Menâkıb-ı Şa‘bân Efendi*, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A 5535/1 (MK5535)

12. *Muhtasar-ı Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî*, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A 2370 (MK2370)

13. *Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî*, Millet Kütüphanesi, No: Reşid Efendi (Millet Ktb.) No: 478 (R478)²⁰

14. *Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî*, Murad Molla Kütüphanesi, Dârülmesnevi, No: Dârülmesnevî (Murad Molla Ktb.) No: 366 (MM366)

15. *Menâkıb-ı Şa‘bâniye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Dügümlü Baba Koleksiyonu, No: 00569 (DB569)²¹

16. *Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi Koleksiyonu, No: Hacı Mahmut Efendi (Süleymaniye Ktb.) No: 4588 (HM4588)

17. *Menâkıb-ı Şa‘bâniye*, Millî Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A 9977 (MK9977)

18. *Menakıbname-i Şa‘ban Velî*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, No: NEKTY06490 (İÜ6490)

19. *Menakıb-ı Şa‘ban Velî. Türbename*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazma, No: NEKTY01706 (İÜ1706)

20. *Menâkıbnâme*, Millet Kütüphanesi, A.E. Şeriyeye Koleksiyonu, No: 01091/1 (AE1091)

21. *Menâkıb-ı Şa‘bâniye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar Koleksiyonu, No: 07009 (SK7009)

22. *Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî*, Millî Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A 5700 (MK5700)

23. *Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi, No: 02287-007 (HM2287)

24. *Menâkıb-ı Şa‘bân-ı Velî*, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No: OE_Yz_0628_01 (OE628)

25. *Menâkıbname-i Şa‘bân-ı Velî*, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Türkçe Yazmaları, No: OE_Yz_0782 (OE782)

²⁰ Mustafa Aşkar’a göre 1877’de basılan bu nüshadır. (2012, s. 7-8)

²¹ <http://www.yazmalar.gov.tr/eser/menakib-i-seyh-saban-i-vel%C3%AE/121927> (E.T. 11.10.2023) verilen “Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî, Murad Molla Kütüphanesi, Dügümlü Baba Bölümü, No: Dügümlü Baba (Murad Molla Ktb.) No: 583.” numaralı nüshanın katalog bilgileri ile <https://portal.yek.gov.tr/profile/details/14> (E.T. 11.10.2023) verilen “Menâkıb-ı Şa‘bâniye, Süleymaniye Kütüphanesi, Dügümlü Baba Koleksiyonu, No: 00569” nüshanın katalog bilgileri aynıdır. <http://www.yazmalar.gov.tr>’de 569 nolu eserin kaydına, <https://portal.yek.gov.tr>’de ise 583 nolu eserin kaydına ulaşılamamaktadır. Bu da iki ayrı kayıta gösterilen nüshaların aynı eser olduğunu düşündürmüştür. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/236810>’de aynı demirbaş no ile aynı koleksiyonda (Dügümlü Baba 000583) “Netâ’icü’l-Efkâr fî Şerhi İzhârî’l-Esrâr” isimli esere ve katalog bilgilerine ulaşılmaktadır. Eser incelendiğinde de menakıpname olmadığı görülmüştür. Bir kayıt hatası olduğu kabul edilebilir.

26. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Efendi, No: Ali Emîrî Efendi (Millet Ktb.) No: 1093 (AE1093)
27. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Tercüman Gazetesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: 00045-001 (TG45)
28. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, No: 00634 (SK634)
29. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi-Hacı Mahmut Efendi, No: Hacı Mahmut Efendi (Süleymaniye Ktb.) No: 4682 (HM4682)
30. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmut Efendi, No: 02332-002 (HM2332)
31. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân*, Millî Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, No: 06 Hk 3254/1 (MK3254)
32. *Menâkıb-ı Şa'bân Efendi*, Millî Kütüphane, Ankara İl Halk Kütüphanesi, No: 49 (MK49)²²
33. *Menâkıb-ı Şa'bân Velî li-Ömeri'l-Fuâdî*, İstanbul Beyazıt Kütüphanesi, No: 20716 (B20716)²³
34. *Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân-ı Velî*, Vatikan Kütüphanesi, Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: Vat. Turco 170 (VT170)
35. *Muhtasar-i Menâkıb-nâme*, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: Ms.or.oct.2928 (A2928)
36. *Muhtasar-ı Menâkıb-ı Şeyh Şa'bân*, Kahire-Mısır, Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: 6235/1 (MH6235)

Katalog kayıtlarında Şaban-ı Veli Menakıbnamesi olarak iki yazma daha görülmektedir. Bunlardan biri Millî Kütüphane'deki "Menâkıb-nâme-i Hazret-i Pir Şeyh Şa'bân, Millî Kütüphane, Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, No: 06 Hk 3734 (MK3734)" yazmadır. Çeşitli manzumelerden oluşan bu ciltte menakıbnâme yoktur. İkincisi Konya Yazma Eserler Kütüphanesindeki "Menâkıb-ı Manzûme-i Şeyh Şa'bân, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü, Bölge Yazma Eserler Koleksiyonu, No: BY00007439/6 (KO7439)" yazmadır. Ancak eser Şaban-ı Veli'nin menakıbnamesi değil Ali en-Nisârî'nin menakıbnamesidir.²⁴ Bu durumda bu iki yazmanın katalog bilgilerinin hatalı olduğu görülmektedir.

Sonuç

Yapılan taramalar neticesinde ulaşılan nüshaların incelenmesiyle *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı*'nın otuz altı el yazma nüshası tespit edilmiştir. Bu otuz altı nüshadan onu daha önceki yayınlarda bahsedilmeyen nüshalardır. Nüshalardan on dokuzunun istinsah tarihi, üçünün istinsah yüzyılı bellidir. On dört nüshanın istinsah tarihleri belli değildir. K3376 nüshası katalogda müellif hattı ve telif tarihi 1620 olarak gösterilmektedir. Şu an eserin kataloglarda bulunan en eski tarihli nüshası da müellif hattı olan ve mutavassıt olarak niteleyebileceğimiz bu nüshadır.

Şa'bân-ı Velî Menâkıbı, *Türbenâme* yazıldıktan sonra genellikle *Türbenâme* ile birlikte istinsah edilmiş ve bastırılmıştır. 1620'de yazılan ve Şaban-ı Veli'nin türbesinin yapılış hikâyesinin

²² Bu nüsha kataloglarda bulunamamıştır. Nüsha bilgisi Tatçı'dan (2018, s. 271) alınmıştır.

²³ Bu nüsha kataloglarda bulunamamıştır. Nüsha bilgisi Abdulkadiroğlu'dan (1991, s. 119) alınmıştır.

²⁴ Menakıbnâme, Ali en-Nisârî'nin oğlu Belîğ tarafından yazılmıştır. Ali en-Nisârî hakkında bilgi için bakınız: Ahmet Hamdi Furat, "17. Asır Osmanlı Taşrasında Bir Fakih Portresi: Ali en-Nisârî" Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2019, (15): 13-33.

anlatıldığı bu risale, menakıpnamenin devamı gibi düşünülmüştür. Müellif hattı olan en eski tarihli K3676 nüshasında da menakıpname ile *Türbenâme* bir aradadır. Tespit edilen nüshalardan AE1093, DB569, HM4682, İÜ23, MK2370, MK5700, MK8508, OE782 ve SK634 nüshaları olmak üzere dokuzunda sadece menakıpname yer almaktadır. On nüshada menakıpname ile *Türbenâme* birlikte. Beş nüsha Ömer Fuadî’nin diğer risaleleriyle bir arada istinsah edilmiştir. Beş nüsha da farklı isimlere ait risalelerle bir aradadır. Bir nüsha ise görülemediğinden değerlendirilememiştir.

MK2370, MK5700, MK9977 ve OE628 nüshaları yarım kalmış, tamamlanmamış nüshalardır. HM2332 nüshasının son sayfası eksik olup hatime yarım kalmıştır. SK634 nüshasının ise ilk sayfası koptuğu için başı eksiktir. Tespit ettiğimiz otuz altı nüshadan metinlerini görme imkânı bulduğumuz yirmi dokuz nüsha içinde yedi nüshanın serlevhası tezhiplidir. Serlevhası tezhipli olanlar DB569, İÜ23, MK3254, MK9977, OE628, R478 ve TG45 nüshalarıdır. DB569 nüshasının serlevhasında Halvetî tacı şerifi görülmektedir.

Menakıpnamenin adlandırılmasında da farklılıklar söz konusudur. El yazması geleneğinde istinsah edilmiş her bir nüshada çeşitli sebeplere bağlı olarak nüsha farklılıkları görülmektedir. *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı*’nda görülen nüsha farklılıklarından biri eserin adının farklı şekillerde kaydedilmiş olmasıdır. Eserin katalog kayıtlarındaki isimlendirilmesinde de sabit bir ad bulunmamaktadır. Eser; metnin türü, niteliği, konusu ve konu olan veliyle ilgili vasıflara göre adlandırılmıştır. Katalog kayıtlarında on bir farklı şekilde ifade edilmiş eser adıyla karşılaşılmaktadır. Bu adlar; “Menâkıbnâme”, “Muhtasar-ı Menâkıb-nâme”, “Muhtasar-ı Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân”, “Muhtasar-ı Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî”, “Menâkıb-ı Şa‘bânîye”, “Menâkıb-ı Şa‘bân Efendi”, “Menâkıb-ı Şa‘bân-ı Velî”, “Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân”, “Menakıpname-i Şa‘ban Velî”, “Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî” ve “Menakıpname-i Şeyh Şa‘ban-ı Velî”dir. Matbu nüshanın adı ise “Menâkıb-ı Şerîf Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa‘bân Velî” olarak görülmektedir.

Nüshalardan on beşinde zahriyede veya metnin başladığı sayfanın üzerinde eserin adına dair bir ifade not edilmiş olmakla beraber on beşinde eserin adına dair bir kayda rastlanmamıştır. Eser adının zahriyeye ve diğer sayfalara sonradan farklı kişilerce eklenmiş olması adlandırmanın farklı şekillerde ifade edilmesiyle neticelenmiştir. Aynı nüshada farklı adlandırmalarla da karşılaşılmaktadır. Bunun sebebi ise el yazması geleneğinde bir esere ad verme anlayışının henüz tam anlamıyla yerleşmemesinde ve menakıpnamelerin her ne kadar yazıya geçirilmiş olsalar da sözlü icra ile bağlarının devam etmesinde aranabilir.

Menakıpnamenin tespit edilen otuz altı nüshasından metinlerine ulaşılan yirmi dokuzunun yirmisi başlıkla, sekiz nüshası ise başlıksız doğrudan besmele ile başlamaktadır. ND116 nüshası ilk sayfası kayıp olduğu için bu değerlendirmenin dışında tutulmuştur. El yazmalarında metin günümüzde alışkın olduğumuz başlık sayfası yerine okura hitapla başlar. *Şa‘bân-ı Velî Menâkıbı*’nda kullanılan başlıklarda da bu özellik görülmekte; “takrîr olunur”, “zıkr olunur”, “vesselâm” gibi ifadeler de başlıktaki hitap unsurunu göstermektedir. Menakıpnamenin söz başlığında; eserin türü ve niteliği, müellifi, konusu ve konu olan veliyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Buna göre eserin muhtasar bir menakıpname olduğu, menakıpnamenin konusunun Şaban-ı Veli olduğu, Şaban-ı Veli’nin Kastamonulu olup türbesinin Kastamonu’da bulunduğu ve menakıpnamenin Ömer Fuadî tarafından kaleme alındığı bilgileri görülmektedir. Bu bilgiler dışında Şaban-ı Veli’nin ve eğer bahsedilmişse Ömer Fuadî’nin vasıflarını bildiren sıfatlamalar (epitet) da kullanılmıştır. Başlıklar arasındaki farklılıklar; bazı nüshalarda Şaban-ı Veli’nin türbesinin Kastamonu’da olduğuna yer verilmemesi, bazı nüshalarda menakıpnamenin muhtasar oluşunun bildirilmemesi, müellifine yer verilmesi ile Şaban-ı Veli ve Ömer Fuadî hakkında farklı epitetlerin kullanılmasından kaynaklanmıştır. Başlıklar arasındaki farklılıklar daha çok epitetlerde görülür.

İncelenen nüshaların hatimleri arasında birebir aynı olan nüshalara rastlanmamıştır. Hatime “lâyhâtü’l-makâle ‘alâ veche hâtîmetü’r-risâle” başlığından sonra başlamaktadır. AE1091,

HM2287, ND116 nüshalarında hatimeye başlık verilmemiştir. Yirmi beş nüshanın hatimleri başlangıçları itibarıyla dört farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Müellif hattı olan en eski tarihli K3676 nüshasında Türkçe hatimededen sonra Arapça bir dua ile menakıpname tamamlanmaktadır. Bu Arapça dua on beş nüsha ve matbu nüshada aynen verilmiştir.

Kataloglara farklı eserlerin Şaban-ı Veli Menakınamesi olarak kaydedildiği de görülmüştür. Bunlardan biri Milli Kütüphanedeki çeşitli manzumelerden oluşan MK3734 olarak kodladığımız yazma; ikincisi Konya Yazma Eserler Kütüphanesindeki “Menâkıb-ı Manzûme-i Şeyh Şa'bân” olarak gösterilen KO7439 olarak kodladığımız yazmadır. 157 beyitlik bu manzume Ali en-Nisârî'nin menakınamesidir.

Türk menakıpname edebiyatı içinde XVII. yüzyılda Ömer Fuadî tarafından kaleme alınan *Şa'bân-ı Velî Menâkıbı* hem Şaban-ı Veli hakkındaki en eski kaynak olması itibarıyla hem de tasavvuf edebiyatı ve kültürü açısından önemli bir metindir. Müellifin farklı uzunluk ve üslupla üç menakıpname kaleme alması menakıpnameyi anlatı geleneği açısından da incelemeye değer kılmaktadır.

Kaynakça

- Abdülkadiroğlu, A. (1991). *Havâtilik'in Şa'baniye kolu, Şeyh Şabân-ı Velî ve külliyesi*. Kastamonu Şeyh Şa'bân-ı Velî Derneği Yayınları.
- Atlı, S. (2012). Şeyh Şa'bân-ı Velî'nin türbesi etrafında oluşan inanç ve uygulamalar. *Sufi Araştırmaları-Sufi Studies*, (6), 51-64.
- Aşkar, M. (2012). Ömerü'l-Fuadî'nin menâkıbnâmesine göre Şeyh Şâbân-ı Velî'nin tasavvufi şahsiyetine bir bakış. *Tasavvuf*, (30), 1-32.
- Bedirhan, M. (haz.) (2011). *Ömer Fuadî Hz. Pir Şâbân-ı Velî menkıbeleri*. Nefes Yayınları.
- Çifçi, F. (2018). *Şeyh Şabân-ı Velî*. Hazret-i Pir Şeyh Şabân-ı Velî Kültür Vakfı Yayınları.
- Demircioğlu, Z. (1997). *Şeyh Şaban-ı Veli ve postnişinleri*. Azim Matbaası.
- Ercoskun, T. (2014). Salnamelere göre Kastamonu valileri listesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54(2), 365-394.
- Eyüpgiller, K. K. (2010). Şâbân-ı Velî külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 38(210-211).Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Furat, A. H. (2019). 17. asır Osmanlı taşrasında bir fakih portresi: Ali en-Nisârî. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (15), 13-33.
- İbrahim Hâs. (2008). *Şabâniyye silsilesi*, (Haz.) Mustafa Tatçı. H Yayınları.
- İbrahim Hâs (2017). *Erenler kitabı Tezkiretü'l-Hâs*, (Haz.) Mustafa Tatçı, Musa Yıldız, Yasin Şen. H Yayınları.
- Küçükbasmacı, G. (2016). Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî'de tasavvufi kültür unsurları. *III. Uluslararası Şeyh Şabân-ı Velî Sempozyumu*, (411-424). (Ed.) Ali Rafet Özkan. Kastamonu Üniversitesi.
- Küçükbasmacı, G. (2017). Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî'de kültür unsurları, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(29), 805-830.
- Maden, F. (2016). Kastamonu şerr'iye sicillerinde Şeyh Şaban-ı Veli külliyesi. *III. Uluslararası Şeyh Şabân-ı Velî Sempozyumu*, (96-128). (Ed.) Ali Rafet Özkan. Kastamonu Üniversitesi.

- Mehmet Behçet (1998). *Kastamonu eski eserleri (Kastamonu âsâr-ı kadîmesi)*, (Haz.) Musa S. Cihangir. Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayınları.
- Muslu, R. (2015). Seyr u sülûk terimleri. *Tasavvuf el kitabı* (329-336). (Ed.) Kadir Özköse. Grafiker Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2010). *Kültür tarihi kaynağı olarak menâkıbnâmeler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ocak, A. Y. (2011). *Osmanlı sufiliğine bakışlar*. Timaş Yayınları.
- Oğur, Ö. (2023). 5656 numaralı Kastamonu Şer‘iye Sicili ışığında şeyh Şaban-ı Veli tekke ve kütüphanesi. *Genel Türk Tarihi*. (Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı), 219-244.
- Oğuz, M. İ. (t.y.). *Şaban-ı Veli ve Mustafa Çerkeşi*. Oğuz Yayınları.
- Okumuş, A. (1998). Menâkıb-ı Şeyh Şa‘bân-ı Velî [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ortaylı, İ. (2004). Menkıbe. *Osmanlı Devleti'nin kuruluşu efsaneler gerçekler* (11-22). İmge Kitabevi.
- Osmanzâde Hüseyin Vassâf (2015a). *Sefîne-i Evliyâ 3. C.*, (Haz.) Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz. Kitabevi Yayınları.
- Osmanzâde Hüseyin Vassâf (2015b). *Sefîne-i Evliyâ 4. C.*, (Haz.) Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz. Kitabevi Yayınları.
- Ozanoğlu, İ. (1966). *Şaban-ı Veli hayatı, eserleri ve külliyesi*. Şaban-ı Veli Musafakih Camileri Onarma Cemiyeti Yayınları.
- Ozanoğlu, İ. (1975). *Şaban-ı Veli hayatı, şahsiyeti, eserleri ve Şabaniye Tarikatı I-IV*, Kastamonu 1975, Kastamonu Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi, Yer No: 1909, 1910, 1911, 1912.
- Ögke, A. (2015). Velâyet ve Kerâmet. *Tasavvuf El Kitabı* (438-444). (Ed.) Kadir Özköse. Grafiker Yayınları.
- Ömer Fuadî (1877). *Menâkıb-ı Şerîf Pîr-i Halvetî Hazret-i Şa‘bân-ı Velî*, (Haz.) Mehmed Said Efendi. Kastamonu Vilâyet Matbaası, 1294.
- Sâdık Vicdânî (1995). *Tarikatler ve silsileleri (Tomâr-ı turûk-ı ‘aliyye)*, (Haz.) İrfan Gündüz. Enderun Kitabevi.
- Safi, M. (Haz.) (1998). *Ömer Fuadî Menakıb-ı Şeyh Şaban-ı Veli ve Türbename*. Hz. Pir Şeyh Şaban-ı Veli Vakfı.
- Schimmel, A. M. (2012). *İslamın Mistik Boyutları*. (Çev.) Ergun Kocabıyık. Kabalcı Yayınları.
- Tatcı, M. (2007). Kastamonulu eren Şabân-ı Velî ile ilgili yeni bilgiler. *G. Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı, 309-318.
- Tatcı, M. (2013). *İbrahim Hâs, Hasan Ünsî Halvetî ve menâkıbnâmesi*. Kırkambar Yayınları.
- Tatcı, M. (2018). *Hazret-i Pîr Şeyh Şabân-ı Velî kitabı*. H Yayınları.
- Tatcı, M. & Kurnaz, C. (2010). Şabân-ı Velî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 38(208-210). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yakuboğlu, C. (2012). Şeyh Şa‘bân-ı Velî nerede ve nasıl bir muhitte dünyaya geldi? *I. Uluslararası Şeyh Şa‘bân-ı Velî Sempozyumu-I*, (159-192). (Ed.) Burhan Baltacı & Ahmet Özdemir. Kastamonu Üniversitesi.
- Yazar, İ. (2023). *Ömer Fuadî Bülbülüyye*. Paradigma Akademi Yayınları.

Yazar, L. N. (1985). *Halvetiliğin Őa'bâniyye kolu Menâkıb-ı Şâbân-ı Velî ve Türbenâme*. MAS Matbaacılık.

Zavotçu, G. (2007). *Türk Edebiyatında Hâbnâme ve Ömer Fu'âdi'nin Hâbiyye Risâlesi*. Hazret-i Pîr Şeyh Őa'bân-ı Veli Vakfı Yayınları.